

Mateja Kumer

Magistrica, inženirka arhitekture, je leta 2010 zaključila študij na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Magistrsko delo z naslovom »Obnova gospodarskega objekta na avstrijskem Koroškem« je opravila pri prof. dr. Petru Fistru in prof. dr. Živi Deu.

Že med študijem jo je zanimanje arhitekture vodilo v vsebine stavbne dediščine in prenove. Svojo samostojno pot je nadaljevala kot arhitektka. Leta 2015 je ob Dnevih kulturne in evropske dediščine, ki potekajo pod okriljem Ministrstva za kulturo, prvič v zgodovini širši javnosti odprla in pokazala notranjost dvorca Gutenbuchel. Od takrat prostovoljno opravlja in snuje reanimacijske zgodbe oživljanja širše dediščine Šoštanja. Je tudi lokalna turistična vodnica po Šaleški dolini.

Trenutno opravlja zaposlitev na Ministrstvu za javno pravo, na direktoratu za stvarno premoženje, na katerem se ukvarja z nepremičninami, ki so v lasti države.

Svoje delo v lokalnem okolju posveča oza-veščanju ljudi o njihovi zgodovini, dediščini in pripadni identiteti. Kritično ocenjuje odnos družbe do zapuščine prednikov, zato nenehno skuša prenašati in predstavljati refleksije strokovnih znanj in izkušenj, ki si jih je pridobila z delom ter spoznanjem, da sta poznavanje in spoštovanje svoje – kulturne identitete slehernika, nujna za razvoj sodobnosti in napredka družbe.

PAUL SCHMIDTBAUER – ISKALEC ZVEZD

Sprehod skozi Woschnaggovo zapuščino v mestu Šoštanj odkriva posebne detajle, ki so izdelani v harmoniji lepega in uporabnega. Detajli nas vodijo do raziskovanja še neodkritih vsebin in zgodovinskih dejstev. Ob prepoznavanju družinske zapuščine ne moremo mimo slikovitih podob, ki jih srečamo v obliki stenskih poslikav, poslikav vratnih polnil in ostalih slikarsko dovršenih elementov.

Skrbno čitljiv podpis »P. Schmidtbauer« pod opisanimi umetninami je pri vsebinah umetnostne zgodovine Šoštanja popolna neznanka. Ob raziskovanju tega podpisa nas sled pripelje do znanega in izjemno pomembnega avstrijskega slikarja in ustanovitelja Graške slikarske šole.

*Paul
Schmidtbauer,
avtoportret, olje
na platno,
90,5 x 60,5 cm,
1919, hrani »Neue
Galerie Graz«.*

Slikar in grafik Paul Schmidtbauer se je rodil 7. julija 1892 v Lividragi na Hrvaškem.¹ Kot šestleten je prispel v Gradec. V mladih letih je ustvarjal kot samouk, nato pa šolanje nadaljeval na državni Graški umetniški šoli – Landeskunstschule Graz (nem.) pri slikarjih Schrötterju in Marussigu. Kasneje se je priključil Dunajskemu grafičnemu učnemu in raziskovalnemu inštitutu in svoje delo nadaljeval tudi na potovanjih po Nemčiji in državah nekdanje Jugoslavije.

Leta 1913 se je preselil v Sarajevo, kjer je začel ustanavljati slikarsko šolo.² Njegove aktivnosti z ustanovitvijo slikarske šole je prekinila prva svetovna vojna. V letih med 1914 do 1918 se je prostovoljno prijavil na fronto ob italijanski meji. Svoje vtise, ki jih je doživljal med vojno, je upodobil v dnevniku manjšega formata.³ Risbe v njem je opremil z grotesknimi naslovi in vtisi (Velika cvileča mačka, Pesem vislic, Ura prisluškovanja, Zastrupljen kot itd.).

Po vojni se je vrnil v Gradec in se pridružil Društvu štajerskih umetnikov in Štajerskemu umetniškemu združenju in od takrat dalje deloval kot samostojni umetnik.

Štajerska likovna umetnost med prvo in drugo svetovno vojno

Čas med obema vojnama umetnikom ni bil naklonjen. Evropska umetnost je v takratnem prostoru in času iskala odgovore na vprašanja o korenitih življenjskih spremembah zaradi hitre industrializacije in modernizacije. Za moderno umetnost se je bil boj, saj sta naturalizem in impresionizem zelo nasprotovala simbolizmu in secesiji, ki ju je osvajal takratni umetniški prostor.

Umetnost se je osvobodila napotkov tradicionalnih naročnikov cerkve in aristokracije. Umetniki so v svojih delih

¹ https://austria-forum.org/af/Biographien/Schmidtbauer%2C_Paul

² <http://www.kunsthandelwidder.com/de/kuenstler/paulschmidtbauer/biografie>

³ <http://www.kunsthandelwidder.com/de/kuenstler/paulschmidtbauer/biografie>

predstavljali refleksijo osebnih gledišč in zavestno nasprotovali vzorcem preteklosti. S svojimi deli so izražali duševno in socialno krizo. Posledica tega je bila, da so bili večkrat nerazumljeni.

Tudi člani graške secesije in Štajerskega umetniškega združenja, v katerem je deloval Paul Schmidtbauer, so se pri svojem likovnem ustvarjanju odpovedovali naravnim oblikam in formam. Poleg tega so bili pionirji, pospeševalci in vzorni izvajalci novega modernega umetniškega sloga, preko katerega so abstraktno in neformalno obveščali širši prostor o dogodkih družbenega duha časa povojnih let.

V likovni umetnosti so se začeli odvijati raziskovalni procesi različnih izraznih možnosti v materialu in umetniških tehnikah, ki do takrat še niso bili uporabljeni v ustvarjalnem procesu. Risbe so bile večkrat popačene, barvni kontrasti pa so bili dramatično stopnjevani. Umetniška platna nadomesti grafika, ki se izraža v takrat najbolj priljubljeni grafični tehniki – lesorezu.

Graška umetniška združenja so bila v tem obdobju v precejšnjem pretresu. Prestrukturirala so se ključna umetniška gibanja, ki pa so se kasneje izkazala za začetek sodobne umetnosti.

Paul Schmidtbauer se je ves čas izpopolnjeval umetniško in organizacijsko. Vse do druge svetovne vojne se je zavzemal za izboljšanje delovnih pogojev umetnikov in njihovo vključevanje v družbeni sistem.

Slikarjev ustvarjalni opus in njegova zapuščina v Šoštanju

Leta 1923⁴ skupaj s slikarjema Fritzom Silberbauerjem in Alfredom Wickenburgom ustanovijo štajersko secesijsko združenje. Paul Schmidtbauer je bil vodja združenja in od vsega začetka velik zagovornik modernizma na

⁴ <http://www.kunsthandelwiddner.com/de/kuenstler/paulschmidtbauer/biografie>

Štajerskem. V vlogi slikarja in grafika se je v svojih delih velikokrat ostro izražal z odpiranjem družbenokritičnih in političnih vprašanj. Zaradi izraženih stališč je bil dvakrat žrtev političnega pregona. Zaradi nastalih razmer in političnega pritiska po priključitvi Avstrije k Tretjemu rajhu se je kasneje preusmeril v »Heimatkunst«, vrsto ljudske umetnosti, v kateri je bil poudarek na vsakodnevnih podeželskih prizorih. Čeprav so bila njegova dela tematsko bolj »prijazna«, pa je bil Paul Schmidtbauer ves čas v polju napetosti, v katerem se je premikal med prilagodljivostjo in odporom.

V svoji grafiki predstavlja redek spekter modernizma. Njegova dela pripovedujejo refleksije erotike, kulturnega in vsakdanjega življenja ter narave. Dolga leta je bil cenjen tudi kot odličen portretist in ilustrator.

Posebno pozornost je potrebno nameniti njegovim stenskim poslikavam, preko katerih je našel način, da razmera hitro premosti finančno težje čase. Njegove najbolj znane stenske poslikave so v Graški delavski zbornici (1925).⁵ Veliko poslikav srečamo tudi v štajerskih restavracijah. Posebnost med njimi so poslikave v restavraciji »Steirerkeller« (Štajerska klet) v kraju Großklein, ki datirajo v njegovo umetniško obdobje pred letom 1937. Lastnika restavracije sta jih odkrila naključno. Skrbno sta se zavzela za njihovo obnovo in s tem dodala dodano vrednost objektu in restavraciji, ki jo vodita.

V stenskih poslikavah je bil Paul Schmidtbauer zelo uspešen in ugleden, zato je dobival naročila tudi v tujini.

Kako je Paul Schmidtbauer povezan s Šoštanjem oziroma kakšna je bila povezava z družino Woschnagg, še ni znano. Lahko pa iz njegovega načina delovanja sklepamo, da ga je družina najela za družinskega slikarja. Sklepamo lahko tudi, da je pri družini Woschnagg domoval kar nekaj časa (zagotovo v letih 1938 in 1939), saj je njegova slikarska zapuščina precej obsežna.

⁵ [https://austria-forum.org/af/Biographien/Schmidtbauer % 2C_Paul](https://austria-forum.org/af/Biographien/Schmidtbauer%20Paul)

Spomnimo, da sta leta 1925 Franz in Marianne Woschnagg odkupila dvorec Gutenbuchel v Ravnah pri Šoštanju.⁶ Njun sin Walter je sprva živel na dvorcu, kasneje pa se je z ženo Dorli preselil v stanovanje nad hlevi gospodarskega poslopja pod dvorcem.⁷ Woschnaggov starejši sin Herbert si je z družino zgradil nov dom – vilo Široko ali »gozdno vilo«, kot jo je rada poimenovala družina. Za stenske poslikave v prostorih vile Široko je bilo sprva ugotovljeno, da so delo Malvine Woschnagg⁸, žene Herberta Woschnagga. Po natančnem pregledu, prepoznanem slikarjevem slogu in podpisu avtorja pa lahko zagotovo trdimo, da so stenske poslikave delo avstrijskega slikarja Paula Schmidtbauerja.

Fotografiji stenske poslikave v vili Široko in detajl s podpisom avtorja »Schmidtbauer«. (Foto: Aljoša Videtič)

Danes je v notranjosti objekta ohranjena le ena stenska poslikava na prehodu v klet. Na njej je upodobljen kompleks usnjarske tovarne »Lederwerke Franz Woschnagg & Söhne«, ki je bila v lasti družine. V knjigi dr. Mirana Aplinca Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, najdemo na strani 132 fotografijo prostora v kleti⁹, na kateri je še odlično vidna poslikava v stenskem oboku kleti. Žal je ta poslikava danes zabrisana oz. prepleškana.

Dve poslikavi najdemo tudi na zunanjem, fasadnem ovoju vile Široko. To sta inicialki oz. dekorativno izrisani

⁶ Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 111.

⁷ Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 121.

⁸ Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 119.

⁹ Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 132.

začetnici imen »M« kot Malvina in »H« kot Herbert. Po študiji slikarjevega sloga lahko sklepamo, da sta tudi ti poslikavi delo Schmidtbauerja.

Razglednica dvorca Gutenbuchel, ki je bila naslikana po naročilu družine Woschnagg, avtor: Paul Schmidtbauer, 1938 (v lasti A. Zajc).

Fotografiji vratnih polnil. Portret Walterja Woschnagga in grb usnjarne. (Foto: M. Kumer)

Prava zakladnica poslikav pa se skriva v nekdanjem stanovanju zakoncev Walterja in Dorli Woschnagg nad hlevi pod dvorcem Gutenbuchel. Ob vstopu v stanovanje najprej opazimo vrata s poslikavo na spodnjem vratnem polnilu, portret, na katerem je upodobljen Walter Woschnagg.

Poleg podobe lastnika je v ozadju upodobljeno tudi mesto Šoštanj z grbom in pomembne stavbe Šoštanja: Pušti grad, graščina Turn in cerkev sv. Mihaela. Na zgornjem delu istih vrat, ki vodijo v zasebne prostore, pa je upodobljen usnjarski znak oz. družinski grb s pripisano letnico ustanovitve Woschnaggove usnjarne – 1788. V omenjenem stanovanju so poslikana vsa vrata polnila, tudi vrata polnila vgradnih masivnih omar. Poslikave nam pripovedujejo o posebnem odnosu do konj, ki ga je imel Walter, saj se podoba te plemenite živali pojavi skoraj na vsaki poslikavi. Pri tem je potrebno omeniti, da je bila Woschnaggova usnjarna najbolj znana po proizvodnji usnja za konjsko opremo. Walter

*Fotografija vratnih polnil in prehod v spalni del stanovanja, kjer so vidne poslikave vratnih polnil na vgradni omari.
(Foto: M. Kumer)*

Woschnagg je imel kot velik ljubitelj konj na posestvu pod dvorcem tudi moderno konjušnico in jahalne konje.¹⁰

Najbolj zanimiva in tankočutna pa je slikarjeva pripoved na steni otroške sobe, v kateri sta odraščala Walterjeva otroka Gregor in Barbara. Slikovita pripovedna poslikava, polna zgodb in drobnih detajlov, popelje opazovalca v fantazijski pravljичni svet, ki spominja na podobe viktorijanskega časa.

Ni naključje, da je Schmidtbauer tej poslikavi namenil več pozornosti, saj je v svoji pisani paleti ustvarjanja znan tudi kot odličen ilustrator.

Knjigo (nem.) *Die schönsten Märchen aus aller Welt*¹¹ (Najlepše pravljice celega sveta) je opremil z 31 ilustracijami. Čeprav je kot ilustrator naveden na naslovnici, zasledimo njegov čitljiv podpis pod vsako ilustracijo v knjigi.

Stanovanje, ki ga krasi bogata zakladnica pomembnega avstrijskega slikarja, je danes zapuščeno in v lasti Kmetijske zadruge Šaleška dolina, z. o. o.

Stenska poslikava in njen detajl v otroški sobi stanovanja Woschnagg. (Foto: M. Kumer)

¹⁰ Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005, str. 113.

¹¹ Rutter, Josef: *Die schönsten Märchen aus aller Welt*, Leoben 1946.

Zaključek

Paul Schmidtbauer je po 2. svetovni vojni aktivno deloval v avstrijskem poklicnem združenju likovnih umetnikov. Da je bil velik in pomemben umetnik takratne Štajerske, pričajo njegove nagrade, ki jih je prejel za svoje delo. Izpostavimo lahko državno nagrado, ki jo je prejel leta 1922, in zlato medaljo mesta Gradec leta 1932.

Njegova dela hranijo zasebniki, največji del pa jih je v hrambi Nove galerije Gradec (Neue Galerie Graz) v Avstriji. Najbolj znana dela iz zbirke v Gradcu so: Prisluškovanje (Die Klopfstunde), Čarovnik (Der Zauberer), Iskalec zvezd (Sternfinder), in ostala.

Leta 2015 je bila v Novi Galeriji Gradec (Neue Galerie Graz, Universalmuseum Joanneum) predstavljena retrospektivna zbirka vseh ključnih umetnikov, ki so delovali v obdobju med obema vojnama v času moderne. Ob razstavi je izšel tudi obširen katalog.

Paul Schmidtbauer je zaradi slabega finančnega stanja in diskreditacije od drugih umetnikov na koncu svojega življenja doživel živčni zlom in zadnja leta preživel v psihiatrični bolnišnici. Umrli je leta 1974 v Gradcu.

Signatura »P. Schmidtbauer« je izjemno pomembno odkritje v umetnostnem dogajanju v zgodovini Šoštanja in širše Šaleške doline. Umetniška dela, ki so ohranjena v sklopu zapuščine družine Woschnagg, pripovedujejo o veliki pozornosti družine do umetnosti in lepega. Dejstvo, da se je slikarjeva sled odstrla šele v zadnjem letu, priča o še neraziskani veličini njegovega ustvarjanja v Šaleški dolini in s tem o pomembnem delu odkrivanja odnosa do umetnosti v preteklosti.

Levo: Dama s klobukom (1920)

V sredini: Studio (1930)

Desno: Prisluškovanje (1928)

Viri in literatura:

Literatura:

- Aplinc, Miran: Vošnjaki – industrialci iz Šoštanja, Šoštanj 2005.
- Rutter, Josef: Die schönsten Märchen aus aller Welt, Leoben 1946.

Spletni viri:

- <http://www.kunsthandelwidder.com/de/kuenstler/paul-schmidtbauer/biografie>
- <https://www.mutualart.com/Artist/Paul-Schmidtbauer/113049410A55B639>
- <https://www.mutualart.com/Exhibition/Towards-Modernity---Paul-Schad-Rossa-and/0745A2204A04E581>
- https://austria-forum.org/af/Biographien/Schmidtbauer%2C_Paul
- <https://www.artland.com/artists/paul-schmidtbauer>
- <http://www.prenningergespraeche.at/Ausstellung%20RISI-KO%20Handout.pdf>
- <https://www.meinbezirk.at/deutschlandsberg/c-lokales/heimatkunst-als-volkskulturelle>
- [beilage_a1059159#gallery=null](#)
- https://issuu.com/universalmuseum/docs/schadrossa_kat_web/227